

Men huvudfrågan kvarstår. Ver-
för godtas ett kreditavtal av denna
omfattning? I utskottsbetänkandet
och reservationen finns tre svar på
frågan. Det första innebär helt en-
kelt att Sverige bör handla med
Ryssland likaväl som med andra län-
der. Därmed är alla ense. Men frå-
gan är ju om Sverige för att få en
ökad handel med Ryssland måste
finna sig i så uppenbart ofördelak-
tiga villkor. Denna kärnfråga be-
svaras för det första därmed att Sve-
rige har vissa humanitära förplik-
telser, vi skall bidra till återupp-
byggnadsarbetet. Även på denna
punkt är vi ense. Men måste verk-
ligen denna synpunkt leda till be-
viljandet av en rysk kredit på en
miljard? Naturligtvis inte: vi kan
inte rimligen anses moraliskt för-
pliktade att gentemot Ryssland visa
en ojämlikt större generositet än
t. ex. mot våra nordiska grannländer.
Kvar står det tredje svaret, det enda
som åtminstone rent logiskt är rim-
ligt. Om vi inte beviljar miljard-
krediten, blir det ingen handel med
Ryssland; ett avslag skulle "spärra
vägen" för goda handelsförbindelser.
Är det verkligen så? Väger Ryss-
land att gå med på ett ur båda par-
ternas synpunkt värdefullt handels-
utbyte, om ej en så väldig kredit
ges? Måste Sverige exportera för en

miljard på kredit, om det skall få en
normal handel med Ryssland på 500
miljoner? Inför detta påstående stan-
nar man i häpnad. Det innebär att
Ryssland skulle vägra att handla
med ett grannland, om ej handeln
sker på för grannlandet så oförmån-
liga villkor. Det måste betvivlas att
denna pessimistiska inställning till
Ryssland och den ryska handelspoli-
tiken är berättigad. Det kan alltså
fastställas att ingen saklig motive-
ring för detta i svensk historia ena-
stående kreditavtal förebragts.

DANSKA BÖCKER OM DEMOKRATI

ALF ROSS: *Hvorfor Demokrati?* Munksgaard.

P. SKOV: *Demokratiets Teori.* Munksgaard.

SØREN HOLM: *Demokrati og Diktatur.* Nyt Nordisk Forlag.

INOM LOPPET av några veckor
har i Danmark tre intresseväckande
arbeten publicerats om demokratis
problem. Det ojämlikt mest vär-
defulla är författat av juris professor
Alf Ross, förut känd och uppskattad
som skarpsinnig rättsfilosof. Ross
stannar icke, såsom titeln på hans
bok antyder, vid en motivering till
sin tro på demokratis värde. Han
ger en översikt av de politiska teo-
riernas utveckling under nyare tid,
analyserar försvaret och kritiken av
den demokratiska statsformen, dis-
kuterar denna statsforms huvudsak-
liga tekniska problem och söker in-
gående klargöra det för demokratin
väsentliga. Det är framför allt sin-
net för problematiken och den hän-
synslösa viljan till klarhet och pre-
cision som kännetecknar Ross. Hans
bok är helt enkelt en av de bästa
undersökningar av demokratin som
finns i den internationella literatu-
ren; vissa delar är lysande genom
sitt skarpsinne och sin pregnans.
Man måste hoppas att detta arbete,
som står skyhögt över det mesta
som under senare tid utgivits i äm-
net, blir översatt till svenska eller
i varje fall blir flitigt begagnat som
kursbok i den svenska undervisnin-
gen och läst även av lekmän.

För Ross står det klart att majo-
ritetsstyre jämte politisk frihet är
det för folkstyrelsen centrala. Han
snuddar vid den tankegång som på
denna punkt synes vara den avgö-
rande: att tala om majoritetsstyre
då icke frihet att bilda partier,
tryck- och yttrandefrihet osv. fin-
nes innebär en direkt motsägelse,
ty enligt en sådan ordning blir den
vid regimens tillkomst bestående
majoritetsmeningen i realiteten be-
stämmande för framtiden; ett dy-
likt "majoritetsstyre" leder alltså
till att ändringar i opinionen för-
svåras eller omöjliggöres och att i
varje fall styrelse genom från fall till
fall uppkommande majoriteter för-
hindras. "Demokrati är alltså den
statsform som bjuder längtan efter

frihet i betydelsen av herravälde
över sig själv de bästa villkoren, och
den som älskar personlighetens fria
utveckling under eget ansvar och
avskyr auktoritetstväng och härsk-
lystnad har sålunda skäl att före-
dra demokrati framför autokrati..."
Självfallet betecknas med ordet au-
tokrati icke blott enväldet, utan ock-
så, och framför allt, den moderna
diktaturen.

I fråga om graden av folkstyrelse
i en stat gör Ross några distinktio-
ner som i och för sig kan tyckas
ligga nära till hands, men såvitt be-
kant icke tidigare klart utförts. Han
skiljer på demokratis intensitet
alltefter omfattningen av den per-
sonkrets som har rätt att delta i val
och folkomröstningar, dess effektivitet,
varvid graden av reellt inflytan-
de för själva folket eller valmans-
kåren är avgörande, och dess exten-
sitet, dvs. storleken av det område
(lagstiftning, styrelse, lagskipning)
inom vilket folket kan göra sin me-
ning gällande. Detta är endast en
av de många punkter där Ross ge-
nom en grundligare analys än den i
statsvetenskapliga arbeten vanliga
lyckats nå mera precisa resultat.

Ross är socialdemokrat, på en gång
demokrat och socialist. Men detta
hindrar honom icke att visa det
oklara eller motsägelsefulla i före-
ställningar som är vanliga inom hans
eget parti. Att Ryssland är en dik-
tatur, likaväl som det nazistiska
Tyskland eller det fascistiska Italien,
klarlägges utan ursäktande och för-
döljande reservationer. Att tala
om ekonomisk demokrati finner
Ross förfelat; med uttrycket kan
icke rimligen menas annat än socia-
lism, och det innebär en vilseledan-
de ordlek att i stället begagna en
beteckning som ordinärt avser poli-
tiska förhållanden.

Självfallet är att Ross från sina
utgångspunkter anser demokrati och
socialism (i betydelse av socialise-
ring) förenliga. Men han diskuterar

Forts. sista sidan, spalt fyra.

detta problem med helt annan klarhet och omsorg än andra socialistiska författare; den engelske statsvetenskapsmannen Laski och hans svenska efterföljare framstår som tanklösa dilettanter i jämförelse med den danske forskaren. Ross betonar att problemet är invecklat och väsentligt och att det är svårt att fälla ett alldeles bestämt omdöme. Emellertid anser han det sannolikt att en mycket vidsträckt socialisering kan genomföras utan att den för demokrati kännetecknande friheten bringas i fara.

Det skulle föra för långt att så utförligt som ämnets vikt och svårighet kräver diskutera Ross motivering. Blott ett par kommenterande anmärkningar som antyder problematiken skall här göras. Enligt Ross bör faran för maktkoncentration vid socialisering motverkas ge-

nom decentralisering: Underordnade organ (kommuner eller korporationer) skall få träffa avgöranden av mera konkret och speciell art. Här inställer sig frågan varför en socialistisk regim med principiellt obegränsade maktmedel skulle binda sin egen handlingsfrihet och begränsa möjligheten av planering genom att införa ett slags federativt system. Är det sannolikt att de makthavande på detta sätt försvagar sin egen position och utsikten att få sina syften förverkligade? Ross skriver vidare att under en sådan ordning det icke vore större orsak att frukta politisk påtryckning än under det nuvarande regleringssystemet med import- och inköpslicenser och dylikt. Icke minst i Sverige har man skäl att svara: redan den nuvarande speciallagstiftningen möjliggör politiska påtryckningar; i hur hög grad skall detta då icke bli fallet vid en total socialisering av näringslivet?

Ross skriver också att "folkets levande förståelse för frihetens värde" kan väntas säkra friheten även under socialism. Det är en vanlig tankegång han härmed uttrycker. Från en mera pessimistisk ståndpunkt inställer sig främst två reflexioner. Kan man vänta sig att majoriteten så genomtränges av känsla för yttrandefrihet och annan politisk frihet att den utan tvekan sätter denna före vad den antar medföra en avsevärd förbättring av de materiella villkoren? Och om denna fråga till äventyrs besvaras med ja, aktualiseras en annan: är det säkert att den successiva, främst genom administrativa ingripanden åstadkomna begränsning av friheten som — enligt den kritiska ståndpunkten — en socialisering måste föra med sig leder till en omkastning av majoritetsställningen och ett inställande av experimentet i tillräckligt god tid, alltså innan frihetsbegränsningarna blivit så stora att systemet icke längre kan ändras enligt demokratiska regler? Dessa problem diskuterar Ross icke så skarpt och lidelsefullt som andra — helt naturligt, då hans politiska engagemang här gör sig starkt gällande.

Med den självklara ärlighet som utmärker Ress framhåller han också

att hans eget tänkande på denna punkt möjligen är färgat av hans önskningar. Han erinrar tillika om att denna fara även gäller motståndarna. Det är huvudsakligen sådana författare, skriver han, vilka av andra orsaker är mot en socialisering som påstår att socialisering måste leda till diktatur. Men även här måste en viktig reservation göras. Det förhåller sig i själva verket så att många teoretiker under de senaste årtiondena blivit motståndare till en socialisering just därför att de ansett sig kunna fastställa dennas oförenlighet med demokratin. Framför allt genom erfarenheterna i Ryssland, men i viss mån även genom de tyska och italienska exemplen har tvivlet på möjligheten att kombinera planushållning och politisk frihet kommit i debattens förgrund.

Skovs och Holms arbeten innehåller värdefulla utredningar på skilda punkter, men utgör icke bidrag av större vikt till belysning av demokratins problem. Den framställning Holm ger av demokrati och diktatur blir skev därigenom att den ryska diktaturen icke beaktas; författaren resonerar som om fascism och nazism vore de enda diktaturriktningarna i samtiden.

Herbert Tingsten